

L'orquídia fantasma reapareix a la vall de Santa Fe del Montseny

Sergi Travessa Danés
Coordinadora per a la Salvaguarda del Montseny

Per invitació de Joaquim Reberté Ferran (GOC-ICHN)

Malgrat la mala praxi de les administracions, que va causar la destrucció de l'hàbitat d'aquesta orquídia l'any 2016, enguany se n'ha tornat a localitzar al voral de la carretera de Santa Fe

Aquest estiu, un equip del Grup Orquidològic de Catalunya (GOC) –grup de treball vinculat a la Institució Catalana d'Història Natural (ICHN)– ha tornat a localitzar un poblament d'una desena de peus d'orquídia fantasma (*Epipogium aphyllum*) als marges de la carretera BV-5114, de Santa Fe del Montseny.

El nom d'orquídia fantasma es deu a la dificultat que aquesta flor aparegui i, per tant, es pugui visualitzar i identificar. Es tracta d'una espècie d'orquídia sapròfita que habita en sotabosc ombrívols i humits de la fageda, per damunt dels mil metres, i que creix enmig de la fullaraca o al mantell en descomposició. La seva aparició és estival i va lliga-

da a primaveres plujoses i estius càlids però humits. És una espècie catalogada «en perill d'extinció», inclosa al Catàleg de flora amenaçada de Catalunya (Decret 172/2008, de 26 d'agost). També consta catalogada com en situació de «perill crític» a la *Lista Roja de la Flora Vasculosa Española* i a l'apèndix II de la CITES (Convenció sobre el Comerç Internacional d'Espècies Amenacades de Fauna i Flora Silvestres).

La cita d'aquest estiu al voral de la carretera de Santa Fe és la primera en aquest àmbit des del 2016, any en què l'ICHN va denunciar una sèrie de treballs de manteniment al voral que haurien afectat totalment l'hàbitat del poblament d'*Epipogium aphyllum*.

Els treballs en qüestió es van realitzar durant el mes de juny del 2016 i van consistir en la neteja dels vorals i marges de la carretera per tal de retirar-ne la brossa i les fulles acumulades, de manera que va aflorar, fins i tot, el terraplè original de formigó.

Aquests treballs van ser executats per la Diputació de Barcelona (DIBA) en el marc de les tasques de manteniment de les carreteres que travessen el Parc Natural. Malgrat conèixer l'existència d'aquesta espècie protegida, cap responsable de l'Oficina Tècnica del Parc va alertar els tècnics de manteniment de carreteres de la presència d'una espècie de flora protegida ni tampoc els va indicar que calgués aplicar cap mesura especial ni correctora a fi de protegir aquells poblaments.

Peus d'*Epipogium aphyllum* al voral de la carretera de Santa Fe (juliol 2010). Fotografia: Quim Reberté

La història de l'orquídia fantasma als marges de la carretera de Santa Fe comença l'any 2009, quan l'orquidiòleg Jordi Vila hi va localitzar la presència d'una població de cinc peus. En aquell moment, únicament se'n coneixia l'existència d'una quarantena d'exemplars a la península Ibèrica, repartits en quatre poblaments dels Pirineus i de la serra Cebollera, a La Rioja.

Uns mesos després de la seva localització, el setembre del 2010 l'Associació Orquidològica de Catalunya (actual GOC) va registrar un escrit adreçat a la Diputació de Barcelona informant-los de la presència d'aquesta espècie en un àmbit definit com a Zona d'Espècie Conservació dins el Parc Natural del Montseny i alertant del perill que comportaven els treballs continuats de manteniment de la carretera BV-5114.

Prèviament als treballs de manteniment executats per la DIBA que en van causar la destrucció del poblament, el Pla de conservació del Parc Natural del Montseny de l'any 2014, elaborat per la pròpia Diputació, ja considerava aquesta espècie com de «molt alt interès», i afirmava el següent: «*Epipogium aphyllum* mereix un comentari específic. L'única localitat coneguda d'aquesta orquídia al sud dels Pirineus es troba als marges de la carretera de Santa Fe. Sembla que els treballs de manteniment que es fan habitualment l'afecten sensiblement, i fins i tot la poden afavorir. No obstant això, hi ha l'amenaça que en uns hipotètics treballs d'ampliació o millora de la carretera es facin moviments de terres que podrien tenir conseqüències fatals».

Un any després, la Memòria del Parc Natural del 2015 reconeixia l'interès molt alt de seguiment i conservació de la població d'*Epipogium aphyllum*. Per contra, a la Memòria del 2016 (publicada l'any 2018 per la mateixa Diputació), ja no s'esmentava aquesta espècie. Curiosament, aquesta publicació es va fer amb posterioritat als treballs de manteniment i a la denúncia feta per l'ICHN l'any 2016 davant la Subdirecció General de Biodiversitat i Medi Natural del Departament de Territori i Sostenibilitat de la Generalitat de Catalunya.

En aquesta denúncia, des de l'ICHN es demanava el següent: que se sancionés, si es queia, el personal responsable de l'afectació de l'espècie, una millor coordinació entre les diferents administracions a l'hora de realitzar actuacions que puguin afectar espècies amenaçades; la restauració i protecció de l'hàbitat d'aquesta espècie; fer prevaldre la conserva-

ció de la biodiversitat per damunt de l'ús públic en els espais naturals protegits, i, finalment, que els responsables de l'espai natural protegit prenguessin consciència de la seva responsabilitat i les seves obligacions en la conservació de la biodiversitat.

Arran de la denúncia feta per l'ICHN, en data 7 de febrer del 2017 la Fiscalia de Medi Ambient i Urbanisme de Barcelona va obrir diligències d'investigació penal, en considerar que els fets podien ser constitutius d'un delictes contra la flora protegida.

A l'escrit de denúncia emès per la mateixa Fiscalia el maig del 2019 s'indicava el següent: «Tenint en compte que l'estiu del 2017 i el 2018 no va ser comptabilitzada cap planta al lloc dels fets, i que l'estiu del 2018 sí que es varen localitzar algunes plantes en indrets propers, es pot concloure que, a priori, l'acció duta a terme de netejar el voral de la carretera va afectar greument la població de la planta».

Malauradament, l'abril de l'any 2021, el jutge del cas va acordar el sobreseïment provisional de la causa en «no resultar degudament justificada la perpetració del delictes que va donar motiu a la incoació de la causa».

Voral de la carretera BV-5114, hàbitat potencial de l'orquídia fantasma. Fotografia: Quim Reberté

[Article publicat anteriorment a la revista *La Sitja del Llop*, 55, p. 20-21, editada per la Coordinadora per a la Salvaguarda del Montseny.

Enllaç al lloc web de la revista]